

23 septembrie 2022

08-1/15-1903

Procuraturii Generale a R. Moldova
Mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 73, MD-2001
E-mail: proc-gen@procuratura.md

Domnului Anatolie NOSATÎ
Mun. Chișinău, șos. Hîncești 84, MD-2021
E-mail: cancelariama@army.gov.md

Comenduirea Militară a Armatei Naționale
Mun. Chișinău, str. Maria Cibotari 6, MD-2012

Prin prezenta, Vă remit Raportul elaborat de către membrii Consiliului pentru prevenirea torturii în urma vizitei de monitorizare efectuate la Comenduirea militară a Armatei Naționale din 14 iunie 2022¹.

Vă rugăm să remiteți în adresa Oficiului Avocatului Poporului informații în tabel privind implementarea recomandărilor înaintate, precum și eventualele obiecții, sugestii referitoare la informațiile și concluziile Raportului respectiv.

Anexă: Raportul de vizită pe 9 file.

Cu respect,

Ceslav PANICO,
Avocatul Poporului (Ombudsmanul)
Președinte al Consiliului pentru prevenirea Torturii

Ex: Al. ZUBCO
Șef direcție, Direcția prevenirea torturii OAP
tel. 060002641 Email: alexandru.zubco@ombudsman.md

¹ Raportul de vizită este elaborat în conformitate cu prevederile pct. 19 lit.b) din Protocolul Opțional la Convenția împotriva Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante (OPCAT) adoptat la 18 decembrie 2002 în cadrul celei de-a 57-a Sesiuni a Adunării Generale a ONU prin Rezoluția A/RES/57/199, ratificat prin Legea 66/2006.

Consiliul pentru Prevenirea Torturii

Mecanismul Național de Prevenire a Torturii

RAPORT

**privind vizita preventivă efectuată la
Comenduirea Militară a Armatei Naționale
la data de 14 iunie 2022**

Membrii Consiliului pentru Prevenirea Torturii:

Ceslav PANICO, Avocatul Poporului (Ombudsman), președintele Consiliului;

Maia BĂNĂRESCU, Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului;

Olesea DORONCEANU, membru al Consiliului;

Vadim AFTENE, membru al Consiliului;

Iuliana CUREA, membru al Consiliului;

Gheorghe BOSÎI, membru al Consiliului

Ludmila MARANDICI, membru al Consiliului

I. PRELIMINARII

La data de 14 iunie 2022, între orele 10:15–12:15, membrii Consiliului pentru Prevenirea Torturii (în continuare Consiliul) și șeful Direcției Prevenirii Torturii din cadrul Oficiului Avocatului Poporului, au efectuat o vizită preventivă la **Comenduirea Militară a Armatei Naționale**.

- **Denumirea instituției: Comenduirea Militară a Armatei Naționale**
- **Tipul instituției: închis**
- **Adresa: mun. Chișinău, str. Maria Cebotari, 6**
- **Data: 14 iunie 2022**
- **Tipul și/sau obiectivul vizitei:**
 - Monitorizarea situației persoanelor plasate în Comenduire și implementării recomandărilor CpPT
- **Mandatul CPT:**

Consiliul pentru Prevenirea Torturii a fost instituit la data de 24 octombrie 2016 în corespundere cu prevederile Legii nr.52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman).

Scopul Consiliului este de a proteja persoanele împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, în calitate de Mecanism Național de Prevenire a Torturii, în conformitate cu Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.

În conformitate cu prevederile art. 30 și 32 din *Legea nr.52 din 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman)*, precum și conform punctului 5 din *Regulamentul de organizare și funcționare a Consiliului pentru Prevenirea Torturii*, Consiliul pentru Prevenirea Torturii poate efectua vizite (neanunțate) preventive și de monitorizare în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate.

- **Numele membrilor echipei de vizită:**
 - Vadim Aftene
 - Olesea Doronceanu
 - Iuliana Cureaua
 - Ludmila Marandici
 - Alexandru Zubco
- **Metodologia aplicată:**

Membrii echipei de monitorizare au utilizat mai multe metodologii în scopul colectării și raportării informațiilor necesare: conversații cu managerul instituției și personalul administrativ;; inspecția tuturor încăperilor/celulelor și spațiilor folosite de persoanele arestate; observația; analiza și verificarea registrelor prezentate; analiza dosarelor; fotografierea etc.

Conducerea **Comendurii Militare a Armatei Naționale** a manifestat deschidere și cooperare pe durata vizitei. Membrii echipei de monitorizare nu au avut restricții la accesul în instituție, documentația solicitată.

II. INFORMAȚII GENERALE

Izolatorul Garnizoanei Militare Chișinău este amplasat în orașul Chișinău și este destinat izolării disciplinare a militarilor, atât în termen cât și pe contract, pentru abateri disciplinare

săvârșite în exercițiul atribuțiilor ce incumbă atât din contract, cât și din satisfacerea serviciului militar în termen.

Vizitele anterioare a Consiliului în această instituție a fost realizată pe 19.11.2020¹ și 23.11.2018².

În ziua vizitei în instituție nu se dețineau militari, activitatea detenției a fost sistată pentru 2 săptămâni în legătură cu pregătirea militară a angajaților.

Capacitatea de detenție a Comendurii este de 14 celule, în total 26 locuri.

Informațiile despre mandatul, atribuțiile și drepturile Consiliului pentru Prevenirea Torturii nu sunt plasate pe panoul informativ la intrarea în izolator.

Accesul în instituție a fost asigurat, fără impedimente.

După asigurarea accesului în instituție, membrii CpPT au purtat discuții cu comandantul instituției. Discuțiile au fost axate pe scopurile și obiectivele vizitei efectuate de către CpPT, dar și gradul de implementare a recomandărilor vizitei anterioare.

Statele de personal al izolatorului este format din 29 funcții militare dintre care 11 sunt vacante, ceea ce constituie 37,9 %.

Pe parcursul anului 2021, în izolator s-au aflat 298 arestați, din care 288 au fost soldați în termen, majoritatea plasați pe un termen de 3 - 5 zile. În I trimestru al anului 2022 au fost arestați 40 persoane, din care 39 soldați în termen, se observă o dinamică pozitivă comparativ cu I trimestru al anului 2021 (s-au deținut 101 persoane). Cele mai frecvente motive de arest au fost în primul trimestru al anului 2022: părăsirea samavolnică a unității militare, postului, dezertare – 15 cazuri; întrebuințarea băuturilor alcoolice, substanțelor narcotice, fumatul în locurile nestabilite – 10 cazuri; alte motive – 9 cazuri.

Constatările CpPT

- Nu există un Plan de implementare a recomandărilor CpPT urmare a vizitelor din 2018-2020, deși o parte din recomandări au fost implementate;
- Membrii CpPT au avut acces neîngrădit în toate spațiile/celulele și încăperile cu altă destinație din incinta Comendurii;
- Atitudinea și comportamentul angajaților a fost demn, echilibrat și respectuos.

III. DETENȚIA ARESTAȚILOR-MILITARI ÎN COMENDUIRE

Aspecte juridice privind plasarea arestatului-militar în detenție

¹ RAPORT privind vizita de monitorizare a respectării garanțiilor de bază a deținuților pe durata epidemiei COVID 19, efectuată la Comenduirea Garnizoanei Chisinau, Ministerul Apărării Republicii Moldova: <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/08-1-65-din-01.12.2020-Ministerul-Ap%C4%83r%C4%83rii-a-RM-raportul-de-vizit%C4%83-la-Comenduirea-Garnizoanei-Chi%C8%99in%C4%83u-din-19.11.2020-01.12.2020.pdf>

² RAPORT privind vizita de monitorizare efectuată la Comenduirea Garnizoanei Chișinău din cadrul Ministerului Apărării Republicii Moldova din data de 23 noiembrie 2018: http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/02/Raport_CpPT_Garnizoana.pdf

- Procedura de aplicare a arestului se efectuează în baza regulamentului de satisfacere a serviciului militar. Pentru abaterile disciplinare se efectuează o anchetă de către autoritățile unității militare. În baza concluziilor anchetei Comandantul unității militare aplică arestul. Durata arestului poate varia de la 1 la 5 zile. Arestul până la 7 zile poate fi aplicat de către Comandantul armatei. Arestul poate fi prelungit de către conducerea comendurii în cazul încălcărilor apărute pe parcursul executării arestului. Un militar poate sta în arest maximum 15 zile după care este întors în unitatea militară.
- Arestatul este deținut în comenduire în baza notei de arest parvenită din unitatea militară. Revocarea arestului poate fi efectuată printr-un raport (plângere) în scris depus pe numele comandantului Comendurii, care este obligat să examineze toate circumstanțele invocate. Dacă arestatul nu este de acord cu concluziile comandantului, are dreptul să depună un raport de contestare pe numele comandantului armatei. Arestaților li se eliberează hârtie și pix pentru a depune plângere. Luând în considerație termenele scurte de arest aplicate există riscul ca contestațiile depuse să nu-și aibă efectul deoarece concluziile/deciziile pot parveni după expirarea termenului de arest.
- Este îngrijurator faptul că, nu există un mecanism prin care persoana arestată să conteste ordinul prin care i s-a stabilit pedeapsa disciplinară a izolării în Izolatorul Garnizoanei Militare, or inexistența unor mijloace clare și directe de contestare a măsurilor de aplicare a unei pedepse privative de libertate reprezintă o încălcare a drepturilor omului

Dreptul la informare

- Echipa de monitorizare nu a identificat un mecanism de informare a arestaților la momentul plasării în Comenduire. Or, nu este clar dacă arestații cunosc despre drepturile și obligațiile pe care le au în perioada detenției în Comenduire.

Accesul la avocat

- Întrevederile cu avocatul au loc cu acceptul și la demersul comandantului unității, dar nu există nici un registru de evidență a solicitărilor și a întrevederilor cu avocații;

Mecanismul de plângere

- În cadrul izolatorului nu există un mecanism clar care se aplică în cazul plângerilor confidentiale adresate procurorilor, Avocatului Poporului, asociațiilor obștești privind rele tratamente/alegații la tortură pretinse a fi suferite în izolator sau din momentul reținerii a persoanelor.
- În comenduire este amplasată o lădiță pentru propuneri, cereri, reclamații, plângeri însă nu putem stabili dacă este utilizată sau nu de militarii arestați.
- În cadrul Comendurii există un registru de evidență a plângerilor.

Comunicarea cu mediul extert

- Persoana arestată nu are posibilitatea de a comunica telefonic cu persoanele din exterior, de a contacta vre-un membru a familiei în vederea notificării locului și faptului detenției, decât prin intermediul gărzii de pază la cererea argumentată a acestuia.
- La fel, arestatul nu are posibilitatea de a avea întrevedere cu membrii familiei pe perioada arestului și nu are dreptul la primirea coletelor.

Asistența medicală

- În statele de personal există o funcție de felcer care este vacantă din anul 2016, **astfel în cadrul Comendurii nu se acordă asistența medicală;**
- **La intrarea și ieșirea din Comenduire nu se efectuează examenul medical.**
- La intrarea în Comenduire arestatul vine cu examenul medical (inscripția în documentația de însoțire) efectuat de către medicul din unitatea medicală, ulterior examenul medical exterior îl efectuează șeful gărzii din comenduire (care nu este medic). Dacă la examinare se identifică leziuni corporale, arestatul se întoarce în unitatea militară sau la necesitate se examinează în spitalul militar. **Leziunile depistate nu se documentează.**
- Nu este asigurată evidența și documentarea adecvată a leziunilor corporale la arestați în corespundere cu *Ordinul (comun) nr.77* din 31.12.2013 a Procuraturii Generale privind aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant. Există registru de evidență a leziunilor corporale care a fost întocmit în urma recomandărilor precedente a CpPT, dar în registru nu este înregistrat nici un caz, deși din spusele comandantului comendurii se întâmplă cazuri de automutilări, tentative de suicid;
- Examinarea medicală se efectuează la necesitate atunci când arestații prezintă careva plângeri, arestații se escortează la spitalul militar sau se invită un medic din unitatea militară;
- Nu există registru de evidență și nici instrucțiuni de conduită a persoanelor care au declarat greva foamei, a tentativelor de suicid și a automutilărilor, deși din spusele conducerii Comendurii se mai întâmplă astfel de cazuri, dar nu sunt înregistrate;

Condițiile de detenție

- Acoperișul blocului administrativ este deteriorat și pe timp de ploaie sunt scurgeri în interiorul clădirii.
- Încăperile din izolator sunt umede, mobilierul învechit și necesită a fi înlocuit;
- Condițiile materiale de detenție din celule sunt nesatisfăcătoare. Celulele sunt mici, nu sunt dotate cu veceu, lavoar fără acces la apă.
- În celulele pentru militarii în termen, paturile sunt din lemn cu grilaj metalic, suspendabile, există o masă care este prinsă de podea, scaunele sunt prinse de perete și nu pot fi mișcate spre masă;
- Celulele de detenție sunt curate, podeaua din ciment.
- Celulele nu beneficiază de acces adecvat la lumină naturală. Geamurile sunt mici, din sticlă practic opacă care cu greu permite trecerea luminii de zi, **nu se deschid. La ferestre sunt instalate grilaje metalice;**
- Iluminatul artificial al celulelor este slab, se efectuează prin intermediul unui bec care se află într-o nișă deasupra ușii;
- În celulele pentru militarii prin contract încăperile sunt mai luminoase, paturile sunt mai confortabile deși mobilierul este învechit și necesită să fie schimbat.
- Există sistem de ventilație funcțional;

- La sosirea în Comenduire persoana arestată primește saltea și lenjerie de pat, restul lucrurilor de igienă personală sunt aduse din unitatea militară;
- Parțial saltelele, pernele și lenjeria de pat necesită a fi schimbată;
- Nu există sistem de înștiințare, arestatul este nevoit să bată în ușă pentru a apela cu careva solicitări.

Alimentația arestaților

- Alimentația arestaților este asigurată de 3 ori pe zi, livrată din unitatea militară.
- Sufrageria este în stare deplorabilă cu miros puternic de umiditate, cu urme de igrasie, mobilierul și tacâmurile necesită reparate/înlocuire.

Igiena

- În Comenduire spațiile unde sunt amplasate instalațiile pentru baie/duș, vecele, lavuarele necesită reparație sau înlocuire; Nici spațiile pentru baie și nici wc-urile nu asigură intimitatea nefiind dotate cu uși;

Regimul zilei

- Regimul zilei este organizat astfel încât persoana arestată practic nu are timp liber pe parcursul zilei.
- Activitatea arestaților constă în instruire militare teoretice și practice și citirea statutelor militare. Din spusele conducerii Comendurii, arestații au posibilitatea de a se așeza în timpul zilei numai în orele de masă (1.5 ore pe zi), fapt care ridică suspiciuni de rele tratamente. La fel, membri Consiliului nu au observat cărți, ziare pentru lectură, sau nu au un timp liber de 1-2 ore pentru a asculta radioul sau privi televiziunea.
- Nu există programe de lucru asupra corecției comportamentului deviant.
- Militarii aflați în arest nu au posibilitatea să asculte radioul sau să privească televizorul

IV.EVALUAREA IMPLEMENTĂRII RECOMANDĂRILOR VIZITEI ANTERIOARE

1. **Revizuirea legislației în vederea includerii exprese a respectării garanțiilor de bază la plasarea în izolator**, punerea la dispoziția militarilor aflați în arest a unui mecanism clar și prestabilit de notificare a locului și faptului detenției, introducerea posibilității exprese de contestare a deciziei cu privire la stabilirea arestului (inclusiv stabilirea termenelor proxime de contestare dar și de instrumentare a dosarelor) - **Recomandare nerealizată;**
2. **Asigurarea examinării medicale la fiecare intrare și ieșire din izolator** cu instituirea Registrului distinct în continuare rămâne **neexecutată din cauza neangajării personalului medical**. Continuă practica de examinare medicală a persoanelor supuse sancționării disciplinare în unitatea medicală, iar persoanele cu leziuni corporale ori alte stări morbide le este refuzată admiterea în Izolator. Registru distinct de evidență a acestor cazuri este disponibil, dar neutilizat. Asistența medicală este acordată de către personalul medical din unitatea de proveniență a arestatului din garnizoana Chișinău, sau în spitalul militar pentru cei veniți din alte localități a Moldovei. Solicitățile de ajutor medical a arestaților nu sunt înregistrate în Registru distinct pentru a verifica executarea lor; **Registru**

- de evidență a leziunilor corporale este disponibil, numai că leziunile constatate la militari nu sunt înregistrate și raportate *Recomandare nerealizată*
3. **Registru de aplicare a mijloacelor speciale în instituție nu este disponibil în continuare**, în situația când se practică aplicarea cătușelor. La fel, examinarea medicală după aplicarea cătușelor **nu se realizează** *Recomandare nerealizată*;
 4. Reevaluarea condițiilor de deținere a militarilor cu excluderea diferențelor în condițiile de plasare a militarilor în termen și pe bază de contract nu a fost realizată. Totodată, CpPT ia act despre informația privitor la lipsa cazurilor de plasare a militarilor pe contract în izolare disciplinară în ultimii ani.
 5. Arestații, ca și în vizitele precedente din anii 2018, 2020, **nu au nici o posibilitate de a notifica detenția**. Această problemă este alimentată inclusiv de faptul că arestaților nu li se oferă oportunitatea de a contacta vre-un membru de familie în vederea notificării locului și faptului detenției dar și inexistența posibilității de întrevedere a arestatului cu vreun membru de familie pe perioada detenției;
 6. Un alt aspect îngrijorător cu referire la respectarea garanțiilor împotriva torturii și relelor tratamente, continuă să țină de **lipsa unui mecanism clar prin care potențialul arestat are oportunitatea să conteste, în cadrul unui proces judiciar, actul prin care i s-a stabilit pedeapsa disciplinară a izolării în Izolatorul Garnizoanei Militare**, or inexistența unor mijloace reale și directe de contestare a măsurilor de aplicare a unei pedepse privative de libertate reprezintă o încălcare a drepturilor omului.
 7. La fel, este important de menționat că Izolatorul Garnizoanei Militare nu este monitorizat de o instituție din exterior cum ar fi procuratura.
 8. Un aspect îngrijorător, constatat de CpPT ține de **lipsa unui psiholog și a programelor psiho- educaționale** pentru persoanele cărora li s-a aplicat o sancțiune disciplinară. Ori, având în vedere vârsta persoanelor care sunt sancționate printr-o astfel de măsură poate avea și consecințe asupra psihologiei persoane. Astfel, integrarea și aplicarea unor programe psihologice în perioada de izolare (și apoi continuarea acestora în unitățile militare) ar influența pozitiv asupra starea persoanei și climatul din instituții, recomandare nerealizată până în prezent.

V. RECOMANDĂRI ACTUALIZATE:

I. Procuratura Generală

1. Instituirea unui mecanism de monitorizare a activității Comendurii Militare și deciziilor de arest aplicate militarilor.

II. Ministerul Apărării:

1. Rămân în vigoare recomandările precedente ale CpPT:

- Revizuirea legislației în vederea includerii exprese a respectării garanțiilor de bază la plasare în izolatoarele disciplinare, precum și introducerea expresă a posibilității de contestare a deciziei cu privire la stabilirea arestatului în instituții independente (inclusiv asistența juridică gratuită garantată de stat).
- De comun cu spitalul Militar de elaborat și implementat un mecanism de asigurare cu personal medical a Comendurii Militare a Armatei Naționale în vederea realizării corespunzătoare a garanției de examinare medicală la plasarea și ieșirea din instituție,

precum și documentarea și raportarea tuturor leziunilor corporale în vederea executării prevederilor Regulamentului cu privire la procedura de identificare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant, aprobat prin ordinul nr.77 din 31.12.2013.

- Evaluarea condițiilor de izolare aplicate de către conducerea unităților militare.
 - Introducerea în statele Comendurii a unei funcții de psiholog și a programelor psihologice pentru persoanele arestate.
2. **Evaluarea și revizuirea programului zilei aplicat arestaților pentru a exclude suspiciuni de rele tratamente**
 3. **Elaborarea și implementarea programelor de corecție a comportamentului deviant.**

III. Comenduirea Militară a Armatei Naționale

1. **Rămâne în vigoare recomandările precedente ale CpPT:**
 - Actualizarea panourilor informative din cadrul sectoarelor locative cu privire la instituțiile ce pot fi apelate în caz de încălcări ale drepturilor persoanelor arestate, inclusiv rolul CpPT în prevenirea torturii. Plasarea rapoartelor CpPT/Avocatului Poporului în locurile accesibile arestaților (biblioteci/coridoare, etc.).
 - Asigurarea unui mecanism transparent de expediere a plângerilor în adresa instituțiilor abilitate de protecție a drepturilor omului;
 - Asigurarea documentării pretinselor acte de tortură în corespundere cu Ordinul (comun) nr.77 din 31.12.2013 a Procuraturii Generale privind aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant;
 - Instruirea personalului responsabil pentru documentarea și raportarea pretinselor acte de tortură despre prevederile Protocolului de la Istanbul („Manual de investigare eficientă și documentare a torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante”) și Ordinul (comun) nr.77 din 31.12.2013 a Procuraturii Generale privind aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant);
 - Completarea funcției vacante de personal medical în vederea asigurării accesului arestaților la examinarea medicală și asistență medicală necesară;
2. **Asigurarea arestaților privind informare despre drepturile și obligațiile acestora în timpul detenției în Cominduire. Prin oferirea informației în scris, precum și, plasarea pe un panou public accesibil;**
3. **Revizuirea programului/regimului zilei al militarilor arestați prin oferirea timpului suficient pentru odihnă sau alte activități. Astfel ca arestatul să poată beneficia de un timp liber de 2 ore, pentru a citi cărți/reviste, asculta radioul sau privi televiziunea;**
4. **Asigurarea bibliotecii cu ziare, reviste, cărți.**
5. **Efectuarea reparației în celulele de detenție cu crearea accesului la lumina de zi prin schimbarea geamurilor;**
6. **Asigurarea celulelor cu bloc sanitar, lavoar cu acces la apă;**
7. **Asigurarea iluminatului celulelor conform cerințelor sanitare;**

8. Reparația bucătăriei/încăperii unde se alimentează militarii cu schimbarea mobilierului și a veselei;
9. Renovarea sau schimbarea parelor pentru duș, separarea zonelor pentru baie și wc pentru asigurarea intimității arestaților;
10. Asigurarea condițiilor adecvate de muncă pentru angajații Comendurii, prin reparația încăperilor și schimbarea mobilierului învechit.
11. Elaborarea și implementarea programelor de corecție a comportamentului deviant.
12. Introducerea în statele de personal a funcției de psiholog.

Informarea CpPT privind măsurile luate în vederea implementării recomandărilor sau a măsurilor și termenii de implementare ale acestora conform legii.

Prin prezenta semnătură confirmăm că acest raport a fost aprobat prin consens de către toți membrii Consiliului pentru Prevenire a Torturii la ședința din 13.09.2022.

Raportul se semnează doar de Președintele Consiliului pentru prevenirea torturii.

Ceslav PANICO,
Avocatul Poporului (Ombudsmanul)
Președinte al Consiliului pentru Prevenirea Torturii